

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

EKONOMIKA ROZVOJOVÝCH ŠTÁTOV JUHOVÝCHODNEJ ÁZIE

Bakalárska práca

19100/B/2010/2469336954

2010

Alexandra Lackovičová

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

**EKONOMIKA ROZVOJOVÝCH ŠTÁTOV
JUHOVÝCHODNEJ ÁZIE**

Bakalárska práca

19100/B/2010/3045403412

Študijný program: Medzinárodné ekonomické vzťahy

Študijný odbor: 3.3.17 Medzinárodné ekonomické vzťahy

Vedúci práce: Ing. Katarína Csefalvayová

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie

Bratislava 2010

Alexandra Lackovičová

EKONOMIKA ROZVOJOVÝCH ŠTÁTOV JUHOVÝCHODNEJ ÁZIE

Meno a priezvisko študenta: Alexandra Lackovičová
Študijný program: MEV
Študijný odbor: MEV
Typ záverečnej práce: Bakalárska záverečná práca
Jazyk záverečnej práce: Slovenský jazyk

Názov: Ekonomika rozvojových štátov Juhovýchodnej Ázie

Cieľ: Cieľom záverečnej práce je spracovať problematiku hospodárskeho vývoja krajín regiónu juhovýchodnej Ázie s dôrazom na podobnosť aplikovaných hospodárskych politík a vzájomnej spolupráce prostredníctvom integrácie v regióne a analýza následkov menovo-finančnej krízy z roku 1997 na jednotlivé krajiny.

Anotácia: Bakalárska práca analyzuje ekonomické postavenie regiónu juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve prostredníctvom analýzy hospodárskeho zázraku v jednotlivých krajinách tohto regiónu z hľadiska ich historického vývoja so zameraním sa na podobnosť aplikovaných hospodárskych politík a previazanosť týchto krajín prostredníctvom integračných procesov. Pozornosť je taktiež venovaná analýze dopadov menovo-finančnej krízy na jednotlivé ekonomiky, opäť kladúc dôraz na podobnosť riešení následkov krajinami regiónu v dôsledku silnej spolupráce.

Odporúčaná literatúra: Baláž, P. – Líner, MP. - Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve

Lipková, Ľ. A kol. – Medzinárodné hospodárske vzťahy II.

Obadi, S. M. – Integračné zoskupenie juhovýchodnej Ázie a zahraničnoobchodné vzťahy so Slovenskom a s Európskou úniou

Vedúci: Ing. Katarína Csefalvayová
Katedra: Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie
Vedúci katedry: prof. Ing. Ľudmila Lipková, CSc.

Dátum schválenia: schválil

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum: 30. 03. 2010

.....

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa chcela pod'akovať vedúcej bakalárskej práce, Ing. Kataríne Csefalvayovej za odborné konzultácie, cenné rady a usmerňovanie pri vypracovaní bakalárskej práce.

ABSTRAKT

LACKOVIČOVÁ, Alexandra: *Ekonomika rozvojových krajín Juhovýchodnej Ázie*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Katarína Csefalvayová – Bratislava: FMV EU, 2010, 46 s.

Cieľom záverečnej práce je prostredníctvom analýzy hospodárskej situácie v regióne Juhovýchodnej Ázie vysvetliť príčiny jeho napredovania vo svetovom hospodárstve a zapájania sa do medzinárodných integračných procesov, prostredníctvom zamerania sa na štyri ázijské tigre, v ktorých má pôvod tzv. hospodársky zázrak tohto regiónu. Práca taktiež analyzuje dopady finančnej krízy z roku 1997 na jednotlivé krajiny. Práca je rozdelená do 3 kapitol. Obsahuje 4 tabuľky. Prvá kapitola charakterizuje hospodársky vývoj krajín prvej generácie, resp. ázijských tigrov a ich schopnosť rýchlej a efektívnej premeny z rozvojových krajín na krajiny hospodársky rozvinuté. Druhá kapitola sa venuje procesu integrácie v regióne JV Ázie a jeho prínosu pre krajiny druhej generácie. Tretia kapitola je venovaná analýze priebehu finančnej krízy berúc pri tom ohľad na rôzny rozsah dôsledkov, ktoré z nej pre jednotlivé krajiny vyplynuli. Výsledkom riešenia danej problematiky je niekoľko záverov: krajiny tohto regiónu sú odlišné vzhľadom na ich hospodársky rozvoj, ale taktiež medzi nimi existuje silná previazanosť, či už v dôsledku vzájomného obchodu, podobnej hospodárskej politiky, alebo pri krajinách druhej generácie i v dôsledku integračných procesov. Tieto skutočnosti zároveň poukazujú na to, že krajiny veľmi podobným spôsobom riešili následky finančnej krízy v tomto regióne, ale v dôsledku rozdielnej úrovne hospodárskej politiky sa s týmito následkami aj inak vysporiadali.

Kľúčové slová: Juhovýchodná Ázia, hospodársky rozvoj, integračné zoskupenie, ASEAN, finančná kríza, zmluva, dohoda

ABSTRACT

LACKOVIČOVÁ, Alexandra: Economy of developing South-East Asian countries – University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations; Department of International Economic Relations and Economic Diplomacy. – Supervisor: Ing. Katarína Csefalvayová – Bratislava: FMV EU, 2010, 46 s.

The aim of the closing work is to explain, by analyzing the economic situation in the region of southeast Asia, the reason of its main position in the world economy and its participation in the process of international integration, through targeting the development of four Asian tigers, in which so called economic miracle of this region has its background. The work also analyzes the impacts of the financial crisis in the 1997 on the individual countries. The work is divided into 3 chapters. It contains 4 tables. The first chapter describes economic development of countries of the first generation – the Asian tigers and their ability to exchange themselves quickly and effectively from developing countries to developed countries. The second chapter is devoted to process of integration in the region of the southeast Asia and his contribution to the countries of second generation. The third chapter is devoted to the analysis of the financial crisis, the consideration of simultaneously different extent consequences, which result from the crisis.

The work presents several conclusions: countries of this region are different in regard to their economic development, but there also exists some economic cohesion, for example in consequence of mutual trade, similar economic policy, or if we take into consideration countries of second generation its also in consequences of integration processes. These facts at the same time mention that countries solved the consequences of the financial crisis in the very similar way, but in consequence of different level of economic policy they managed it in different way

Keywords: Southeast Asia, economic development, integration group, ASEAN, financial crisis, treaty, agreement

O B S A H	str.
Úvod	1
1. Súčasný stav riešenej problematiky doma i v zahraničí	3
2. Ázijské tigre	4
2.1. Singapur	4
2.1.1 Hospodársky zázrak v Singapure	4
2.1.2 Vzťah Japonska a Singapurskej republiky	5
2.2 Kórejská republika	7
2.2.1 Hospodárska politika krajín počas ekonomického rozvoja	8
2.3 Tchaj-wan	9
2.3.1 Vzťah medzi Čínou a Tchaj-wanom	9
2.3.2 Hospodársky rozvoj	10
2.4 Hong Kong – osobitá administratívna oblasť Čínskej ľudovej republiky	12
2.4.1 Hlavné prvky hospodárstva Hong Kongu	13
3. ASEAN – Združenie národov juhovýchodnej Ázie	15
3.1 Vznik Združenia juhovýchodnej Ázie	15
3.2 Základné ciele ASEAN	18
3.3 Základné princípy ASEAN	19
3.4 Hlavné orgány ASEAN	19
3.5 Tri hlavné piliere spoločenstva ASEAN	21
3.5.1 Ekonomické spoločenstvo ASEAN	21
3.5.2 Ekonomická spolupráca v ASEAN	21
3.5.3 Politicko-bezpečnostné spoločenstvo ASEAN	25
3.5.4 Politická spolupráca v ASEAN	25
3.5.5 Sociálno-kultúrne spoločenstvo	26
4. Finančná kríza v juhovýchodnej Ázii	27
4.1 Vznik a príčiny krízy	27
4.2 Fázy finančnej krízy	29
4.2.1 Kríza dôvery	29
4.2.2 Menová kríza	32
4.2.3 Finančná kríza	33
4.2.4 Hospodárska, sociálna a politická kríza	34
Záver	36
Zoznam použitej literatúry	37

Úvod

Postavenie regiónu juhovýchodnej Ázie v súčasnom svetovom hospodárstve nadobúda od roku 1960 stále väčší význam. Jeho charakteristickou črtou je pomerne rýchly ekonomický rast založený na rozvoji zväčša síce jednostrannej, avšak technicky a technologicky progresívnej industrializácie. Medzi najviac prosperujúce krajiny tohto regiónu, ktoré sa ako prvé pokúsili o proces reštrukturalizácie svojho hospodárstva patria Singapur, Hong Kong, Južná Kórea a Tchajwan. Osobitosti v prograse týchto krajín vyplývajú z ich vzájomnej prepojenosti s krajinami západného sveta, výraznej proexportnej orientácie a technologickej závislosti od dvoch najväčších hospodárskych hegemonov, teda USA a Japonska a z presadzovania tradičných prejavov ázijských kultúr ako je disciplína, striednosť, pracovitosť a vytrvalosť. Boli to práve tieto hodnoty, ktoré sa stali základom jedinečnej hospodárskej politiky štyroch ázijských tigrov, ktorá bola následne pôvodcom hospodárskeho rastu v tomto regióne, známeho tiež ako hospodársky zázrak.. Za ďalšiu významnú skutočnosť, ktorá prispela k prudkému ekonomickému rozvoju týchto krajín považujeme aj to, že na rozdiel od ostatných rozvojových krajín, jedine táto skupina štátov dokázala podchytiť druhú etapu vedecko-technickej revolúcie a využiť ju vo svoj ekonomický prospech.

V tomto regióne sa od roku 1967 krajiny tzv. druhej generácie, teda Indonézia, Filipíny, Malajzia a Thajsko pokúsili o podobné smerovanie svojho hospodárstva prostredníctvom medzinárodných ekonomických integračných procesov, ktoré považujeme za významný nástroj hospodárskeho zbližovania rozvojových krajín. Výsledkom tejto snahy bolo založenie medzinárodného integračného zoskupenia ASEAN- Združenie krajín juhovýchodnej Ázie, ktorého prvotným cieľom bolo vytvorenie priestoru, ktorý by prostredníctvom odstraňovania bariér medzinárodného obchodu poskytol svojim členským krajinám podmienky pre efektívnejšiu spoluprácu. Intenzívnejšia spolupráca medzi členmi následne viedla k zefektívneniu výroby v oblasti priemyslu a poľnohospodárstva a proexportnej orientácií, v dôsledku čoho sa uľahčilo prenikanie týchto krajín na svetové trhy a to najmä do USA a krajín západnej Európy, kde v mnohých produktoch nahradili Japonsko. Obchodovanie na svetovom trhu zvyšovalo export a import týchto krajín, vďaka čomu sa zlepšovali ich makroekonomické ukazovatele, ako predovšetkým mieru nezamestnanosti. V súčasnosti toto integračné zoskupenie zohráva veľmi dôležitú úlohu vo svetovom hospodárstve, pretože v dôsledku geografickej blízkosti dvoch veľmi perspektívnych krajín a to Indie a Číny existuje predpoklad, že sa stane ich hlavným

obchodným partnerom. Postupné zlepšovanie hospodárskej politiky pomohlo krajinám tohto regiónu vysporiadať sa s následkami krízy z roku 1997 v pomerne rýchлом čase. Kvôli pretrvávajúcim ekonomickým disproporciám v rámci samotného regiónu, kríza nezasiahla v rovnakom meradle všetky krajiny. Na jednej strane tu boli krajiny, ako napríklad Singapur a Hong Kong, ktoré postihla len začiatočná fáza krízy – kríza dôvery, no na strane druhej tu bola Indonézia, ktorá z krajín tohto regiónu utrpela najviac a aj najdlhšie sa dostávala z následkov, ktoré z krízy vyplynuli. Indonézia bola jedinou krajinou, ktorá prešla všetkými 5 fázami krízy – krízou dôvery, menovou krízou, hospodárskou krízou, sociálnou a politickou krízou.

Cieľom práce je analyzovať postavenie jednotlivých krajín vo svetovom hospodárstve a ich postupný vzostup z kategórie rozvojových krajín na pozíciu krajín rozvinutých. Práca sa snaží poukázať na snahu krajín druhej generácie napodobniť a priblížiť sa k hospodárskemu rozvoju krajín prvej generácie, a to najmä prostredníctvom analýzy medzinárodnej ekonomickej integrácie, ktorá v tomto regióne vznikla. Jej cieľom je poukázať taktiež na disproporcie medzi krajinami týchto dvoch generácií vzhľadom na spôsob vysporiadania sa s finančnou krízou, ktorá tento región zasiahla v roku 1997.

1. Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

Región juhovýchodnej Ázie je regiónom veľmi perspektívnym, pričom si svoje postavenie vo svetovom hospodárstve stále zlepšuje. Na jednej strane prispievajú k tomuto úspechu napredujúce krajiny ako Hong Kong, Singapur, Tchaj wan a Južná Kórea, a tiež krajiny ktoré sa dostali na cestu hospodárskeho zázraku prostredníctvom integrácie v tomto regióne. Integračné zoskupenie ASEAN, ktoré vzniklo v dôsledku snahy o rýchlejší hospodársky rozvoj členských krajín, je tiež veľmi významným hráčom na svetovom trhu. Na druhej strane jednou z príčin napredovania regiónu je aj spolupráca s ekonomickým gigantmi ako USA, Čína, Japonsko a Európska únia, pričom výhodou v tomto prípade je najmä spolupráca s Čínou a Japonskom, najmä počas súčasnej krízy, pretože krajiny sa snažia obmedziť export a import na krajiny, ktoré sú im geograficky menej vzdialené. Čo sa týka súčasnej finančnej krízy, ktorá vypukla na finančných trhoch v USA, práve vďaka úzkemu globálnemu prepojeniu a spolupráci v rámci celého sveta sa kríza rozšírila aj do regiónu juhovýchodnej Ázie. Krajiny tohto regiónu majú ale výhodu v porovnaní s európskymi krajinami, či USA, práva vďaka tomu, že majú skúsenosti z podobnej situácie na finančnom trhu z roku 1997 a od tohto roku sú tiež opatrnejšie najmä čo sa týka poskytovania krátkodobých nekrytých úverov.

Práve vďaka silnejúcemu postaveniu krajín regiónu juhovýchodnej Ázie v súčasnom svetovom hospodárstve sa najmä problematike hospodárskeho zázraku krajín toho regiónu a následne finančnej kríze v roku 1997, ktorá v týchto krajinách vyvolala veľký hospodársky prepád, sa tejto problematike venujú mnohí autori, tak doma, ako i v zahraničí. Pri spracovávaní tejto témy som čerpala z viacerých zdrojov – najmä slovenských a anglických.

Na Slovensku je daná problematika spracovaná v publikáciách viacerých autorov, ale zamerala som sa najmä na monografie P. Baláža a Ľ. Lipkovej. Okrem týchto autorov sa problematike venuje aj medzinárodná organizácia ASEAN, ktorá poskytuje cenné informácie na svojej internetovej stránke.

2. Ázijské tigre

2.1 Singapur

Singapur, podobne ako Hong Kong, je krajina s veľmi výhodnou geografickou polohou, ktorá je jedným z významných faktorov trvalého ekonomického rozvoja v krajine. Singapur leží na križovatke významných leteckých a námorných dopravných ciest v juhovýchodnej Ázii, v dôsledku čoho tu bol vybudovaný jeden z najväčších prístavov sveta, prostredníctvom ktorého krajina realizuje denne obrovské množstvo importov a exportov.

Ďalším významným faktorom hospodárskeho rastu krajiny bola prezieravá hospodárska politika vlády, ktorá vytvorila z malej ekonomiky jednu z ázijských superveľmocí, pretože si uvedomila geografickú výhodu svojej krajiny. Následne postavila ekonomiku Singapuru na exporte, čo na jednej strane pomohlo krajine v transformácii ekonomickej i spoločensko-politickej, ale na druhej strane sa krajina stala až príliš závislou na vývoji svetového hospodárstva, čo bolo v 90-tych rokoch jednou z príčin prenesenia finančnej krízy aj na ekonomiku tejto krajiny.

2.1.1 Hospodársky zázrak v Singapure

Do roku 1959 bol Singapur, rovnako ako Hong Kong, britskou kolóniou, pričom

počas druhej svetovej vojny bol okupovaný Japoncami, z čoho vyplynula budúca hospodárska previazanosť týchto dvoch krajín. Keď sa vymanil spod nadvlády Veľkej Británie v roku 1963, stal sa členom Malajzijskej Federácie a o dva roky neskôr získal suverenitu a stal sa nezávislým samostatným štátom. Následná dekáda nebola pre Singapur úspešná, práve naopak, krajina trpela nedostatkom prírodných zdrojov a orientovala sa iba na obmedzený vnútorný trh.

Významnejší progres v hospodárskom raste krajiny nastal až v priebehu 70-tych a 80-tych rokov, čo bolo vyvolané najmä rýchlym dvojciferným rastom Japonska v priebehu 60-tych rokov. V tomto období sa singapurská vláda spamätala a sprístupnila svoje trhy zahraničným investorom a začala uplatňovať hospodársku politiku zameranú

predovšetkým na export a prostredníctvom exportu začali do krajiny prúdiť nové technológie výroby.

Ďalším krokom vlády bolo taktiež nasmerovanie štátnych investícií do strategických, štátom vlastnených podnikov. Pomerne veľkú dôležitosť prikladal vládny i súkromný sektor investíciám do ľudského kapitálu a do vedy a výskumu. V dôsledku toho krajina prijala politiku na pritiahnutie kvalifikovanej pracovnej sily, najmä vysokoškolsky vzdelaných ľudí z kontinentálnej Číny. V rámci tejto politiky vláda ponúkala pravdepodobne najlepší balík kompenzačných opatrení pre svoje univerzity a fakulty. Veľkou výhodou na prilákanie PZI bolo tiež plynulé ovládanie angličtiny a fakt, že sa tu hovorilo po čínsky.

Veľmi dôležitú úlohu zohrali tiež pri hospodárskom raste tejto krajiny malé a stredné podniky, ktoré disponovali jednou významnou výhodou, a to vysokým stupňom flexibility, čo im umožnilo veľmi pohotovo reagovať na zmeny dopytu či už na domácom, alebo na zahraničnom trhu a viedli tiež k pohotovému zavádzaniu najvhodnejších moderných technológií.¹

2.1.2 Vzťah Japonska a Singapurskej republiky

Ekonomický prínos Japonska pre Singapur, ktorý bol vtedy v postavení britskej kolónie, začal v poslednom štvrtroku 19. storočia. Japonsko spolu s USA zohralo najdôležitejšiu úlohu v ekonomickom rozvoji Singapuru. Spolupráca Japonska a Singapuru sa začala intenzívnejšie prejavovať po prvej svetovej vojne, kedy bol Singapur vojensky okupovaný Japonskom.

Japonsko sa stalo najväčším exportérom do tejto krajiny a druhým najväčším importérom a taktiež na konci 70-tych rokov druhým najväčším investorom do výrobného sektoru singapurskej ekonomiky. Teraz sa na území Singapuru nachádza veľké množstvo japonských firiem, ktoré tu majú svoje sídlo, pričom väčšina týchto firiem sa zameriava v súčasnosti už na oblasť služieb, i keď stále zostáva veľká časť firiem pôsobiacich v oblasti priemyselnej výroby.

Výsledkom stále užšej spolupráce Singapuru s Japonskom bolo podpísanie dohody o vzájomnom ekonomickom partnerstve v roku 2002 – Zmluvy o japonsko-singapurskom

¹ Spracované podľa: Shimizu Hiroshi – Hirakawa, Hitishi: Japan and Singapore in the World Economy : Japan's Economic Advance into Singapore 1870 – 1965, 1. vyd. Londýn : Routledge, 1999, ISBN 0-415-19236-6 (vlastný preklad autora)

ekonomickom partnerstve (JSEPA – The Japan-Singapore Economic Partnership Agreement). V dôsledku tejto zmluvy ich spolupráca dostala nový rozmer, keďže predsedovia vlád týchto dvoch krajín potvrdili vytvorenie lepšieho vzájomného obchodu a investovania a taktiež vytvorenie užšej spolupráce medzi malými a stredným podnikmi medzi krajinami.

Podstata tejto dohody spočíva v silnej podpore liberalizácie a podpore vzájomného obchodovania s tovarmi a službami medzi týmito dvoma krajinami a vytváraní lepších podmienok pre investorov.

1. Vzájomný obchod s tovarmi – podľa JSEPA boli medzi týmito krajinami odstránené clá na 98,5 % obchodovateľných tovarov, čo je veľmi dobrý výsledok v porovnaní s bezcolnými nariadeniami WTO, ktoré pokrývajú iba 65% tovarov, s ktorými sa obchoduje medzi Japonskom a Singapurom. Singapur sa zaviazal vytvoriť dohodu, ktorá odstráni clá na všetky importované tovary z Japonska a Japonsko zasa prisľúbilo, že zdvojnásobí bezcolný export zo Singapuru z 34% na 77% obchodovateľných tovarov. Jediným problémom, ako vo väčšine podobných bilaterálnych alebo multilaterálnych zmlúv, zostáva poľnohospodárstvo, pretože zo strany Japonska ide o veľmi citlivú politickú otázku a na druhej strane Singapur neprikladá dôležitosť liberalizácií v tejto oblasti.
2. Vzájomný obchod so službami – táto oblasť je pre obidve krajiny obzvlášť dôležitá, keďže služby tvoria prevažnú väčšinu ich hospodárstva a preto aj táto dohoda venuje veľkú pozornosť liberalizácii transakcií v tomto sektore. Táto zmluva obsahuje veľké množstvo liberalizovaných služieb, ale 4 druhom sa venuje špeciálna pozornosť a to: turizmus, informačné a komunikačné technológie, masmediálne služby a finančné služby.
3. Lepšie podmienky pre investovanie a pohyb štátnych občanov - tiež veľmi dôležitá súčasť dohody, keďže Singapur je krajina veľmi závislá na PZI a Japonsko je druhým najväčším investorom v tejto krajine. Preto JSEPA obsahuje tiež rôzne výhody pre podporu a ochranu investovania za účelom posilnenia otvoreného trhu pre zahraničných investorov. Vzájomný obchod so službami a investície si nevyhnutne vyžadujú voľný pohyb osôb, preto JSEPA obsahuje tiež právo stálych občanov Singapuru na vstup a pobyt v Japonsku za účelom práce, alebo vedenia a kontroly svojich investícií.²

² Spracovaná podľa: http://www.spp.nus.edu.sg/ips/docs/pub/kishen/pa_kishen_The%20Japan-Singapore%20New%20Age%20Economic%20Partnership%20Agreement.pdf (vlastný preklad autora)

2.2 Kórejská republika

Kórejská republika, alebo tiež ľudovo označovaná ako Južná Kórea, je krajina, ktorá od začiatku svojej ekonomickej a spoločenskej premeny vyčnievala spomedzi najviac napredujúcich krajín regiónu JVA, tzv. ázijských tigrov, a to jednak rýchlosťou, ale tiež stupňom industrializácie.

Táto krajina bola prakticky do 60-tych rokov 20. storočia jednoznačne poľnohospodársky zameranou krajinou, pretože poľnohospodárstvo tvorilo viac ako 60% kórejského hospodárstva, pričom doteraz sa jej podarilo znížiť tento podiel na necelých 6,4%. Práve v 60-tych rokoch ale začal proces industrializácie rozvojom ľahkého priemyslu, ktorý bol náročný na prácu, teda ako aj z tabuľky č. 1 vyplýva Južná Kórea začala svoj ekonomický rozvoj na úrovni 1, čo znamená, že krajina začala s primárnou výrobou. Postupne táto krajina prešla v rokoch 1965- 1980 na vyššiu úroveň výroby, a to konkrétne začiatkom 70-tych rokov, dosiahla značný pokrok v strojársko-hutníckom a chemickom priemysle, tým krajina prešla z pracovne náročného ľahkého priemyslu na kapitálovo náročný ťažký priemysel.

V 80-tych rokoch krajina prešla na úplne novú technologickú úroveň a zamerala sa na rozvoj v hi-tech priemysle, dôsledku čoho, rozmach v tomto období zaznamenala najmä výroba polovodičov, počítačových čipov a najmodernejších dopravných prostriedkov, čím postúpila z úrovne 2 na úroveň 3 (vid' tabuľku č.1) , ktorá predstavuje už výrobu sofistikovanejších produktov, najmä osobných automobilov.

Počas prvej polovice 90-tych rokov, až do nástupu východoázijskej finančnej krízy, krajina v podstate zostala na úrovni 3, teda neposunula sa na vyššiu technologickú úroveň výroby, ale napriek tomu zaznamenala rast a to práve v rýchlo sa rozvíjajúcom hi-tech priemysle. „Podiel tohto priemyselného odvetvia na celkovom hospodárstve sa zvýšil v tomto období z 18% na 30% z hľadiska výroby a zo 14% na 42%, z hľadiska zamestnanosti teda môžeme povedať že sa zvýšila sofistikovanosť produkcie krajiny³.“ Z toho možno usúdiť, že krajina sa prispôbovala vývoju komoditnej štruktúry svetového hospodárstva, čo malo pozitívny dopad aj na jej zamestnanosť.

Posledné dva roky pred krízou, teda 1994 a 1995 ešte krajina zažila tzv. investíciami ťahaný boom, práve vďaka veľkému počtu zahraničných investorov v krajine, ktorý však mal aj negatívnu stránku, a to problém nadvýroby najmä v oblasti dobre sa

³ Baláž, P. – Líner, M.: Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve, 1.vyd. Bratislava : SPRINT, 2004, s. 119, ISBN 80-89085-35-0

rozvíjajúceho hi-tech priemyslu. teda hlavnej exportnej položky krajiny. Táto oblasť bola postihnutá v dôsledku nadvýroby klesajúcimi cenami. „Situácia bola natoľko vážna, že najväčší domáci exportéri, výrobcovia počítačových čipov, zaznamenali v tomto roku pokles príjmov o takmer 90%, pričom postihnutí boli aj výrobcovia lodí, automobilov, ocele a petrochemických produktov.”⁴ A práve nadbytočné kapacity v kľúčových exportných odvetviach krajiny, ktoré sa podieľali najväčšou mierou na tvorbe HDP v tomto období a rovnako nadmerný súkromný dlh krajiny boli dva faktory, ktoré spôsobili nadmernú náchylnosť ekonomiky na finančnú krízu, ktorá vypukla o rok neskôr, v roku 1997.

2.2.1 Hospodárska politika krajiny počas ekonomického rozvoja

Hospodárska politika vlád bola veľmi dôležitým impulzom v hospodárskom napredovaní krajiny, pretože kórejská vláda sa zamerala v tomto období najmä na podporu veľkých diverzifikovaných konglomerátov, tzv. čebolov, ktoré sa stali základnou charakteristikou kórejského priemyslu. Samozrejme dominancia čebolov mala aj negatívne dopady na domácu ekonomiku, konkrétne také, že čeboly postupne začali z trhu vytláčať malé a stredné podniky, čo malo za následok nedostatok pracovnej sily a následne zvýšenie nákladov na prácu, čo zhoršovalo konkurencieschopnosť krajiny v odvetviach náročných na prácu ako napríklad textilný priemysel, v ktorom krajina získala vedúce postavenie vo svete. K ďalším negatívam môžeme zaradiť korupciu a nepotizmus, čo sú dôsledky existencie malého počtu veľkých podnikov.

Ďalším pozitívom kórejskej vlády v uplatňovanej hospodárskej politike bola veľká podpora vedy, výskumu a vývoja a vzdelania prostredníctvom vládnych subvencií. Táto politika vychádzala z kultúrnej tradície krajiny, ktorá kladie veľký dôraz na vzdelanie, a tiež schopnosti prevziať a využiť nové technológie prúdiace do krajiny prostredníctvom zahraničných investícií.

Negatívom priemyselnej politiky vlády bolo, že ako jediná spomedzi ázijských tigrov založila svoj ekonomický rozvoj na neustálom zadlžovaní sa a teda neustálym navyšovaním svojho dlhu voči zahraničiu, ktorý už v roku 1985 dosiahol výšku 46,8

⁴ Baláž, P. – Líner, M.: Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve, 1.vyd. Bratislava : SPRINT, 2004, s. 119, ISBN 80-89085-35-0

miliónov USD, vďaka čomu si táto krajina získala pozíciu tretieho najväčšieho svetového dlžníka.

2.3 Tchaj-wan

2.3.1 Vzťah medzi Čínou a Tchaj-wanom

Tchaj-wan je krajina ktorá so svojou dynamickou, kapitalistickou ekonomikou zaznamenala, rovnako ako vyššie spomenuté krajiny, hospodársky zázrak najmä vďaka podpore vlády pevninskej Číny, ktorá dlhé roky pôsobila ako poradca pre Tchaj-wan najmä v oblasti investícií a zahraničného obchodu, pretože vláda ČĽR od 17 storočia Tchaj-wan spravuje, okrem 50 ročného obdobia v rokoch 1895- 1945, kedy bol tento ostrovný štát pod nadvládou Japonska.

Tento ostrov v roku 1949 prijal názov Čínska republika, kedy v kontinentálnej Číne voľby vyhrala komunistická strana pod vedením generála Mao Ce-Tunga a nacionalistická vláda zvaná Kuomintang sa presunula na ostrov. Od tohto roku, kedy aj Čína bola vyhlásená za Čínsku ľudovú republiku v dôsledku vládnucej komunistickej strany, bol Tchaj-wan vnímaný ako súčasť kontinentálnej Číny a to konkrétne ako jeho 23. provincia, i keď rebelujúca za suverenitu.

Situácia sa vyostрила až v roku 2000, keď prezidentské voľby vyhral predstaviteľ Demokratickej pokrokovej strany Chen Shui-biana a táto nová vláda definovala svoj vzťah k ČĽR ako vzťah dvoch štátov - dvoch Čín, teda už odmietala byť iba jednou z čínskych provincií, pretože sa považovala za reprezentanta celej Číny, teda nielen ostrovnej, ale i kontinentálnej. V období vlády Demokratickej pokrokovej strany sa veľmi narušili vzťahy medzi kontinentálnou a ostrovnou Čínou práve vďaka tomuto otvorenému hlásaniu nezávislosti zo strany Tchaj-wanu, na čo ČĽR reagovala vyhlásením, že keď Tchaj-wan vyhlási nezávislosť a bude sa ďalej uchádzať o členstvo v OSN, tak podnikne proti nemu otvorenú vojenskú akciu.

Situácia sa opäť zmenila v roku 2008, kedy sa konali nové prezidentské voľby, v ktorých vyhrala a dostala sa opäť raz k moci Nacionalistická strana. Táto skutočnosť mala za následok zlepšenie vzťahov s kontinentálnou Čínou, pretože táto strana je k Číne

ústretovejšia ako predchádzajúca Demokratická pokroková strana, dokonca medzi priority nového prezidenta Tchaj-wanu patrí podpísanie mierovej zmluvy s ČĽR.

V roku 1971 OSN zbavila Tchaj-wan členstva a namiesto neho pozvala kontinentálnu Čínu.

V dôsledku upevnenia americko-čínskych ekonomických vzťahov v roku 1972, kedy komunistickú Čínu navštívil americký prezident Richard Nixon, o šesť rokov neskôr USA uznali pevninskú Čínu ako jedínú a nedeliteľnú krajinu, ktorej súčasťou je aj Tchaj-wan, ale napriek tomu spolupráca medzi USA a ostrovnou Čínou zostala nepoškodená, dokonca sa rozvíjala ešte rýchlejšie ako predtým.

Spolupráca s USA, vládne plánovanie, rozsiahle zahraničné investície a tiež voľný prístup k vysokoškolskému vzdelaniu, to sú všetko faktory, ktoré sa podieľali na ekonomickom rozvoji krajiny a tiež na raste životnej úrovne krajiny.

2.3.2 Hospodársky rozvoj

Tchaj-wan, podobne ako Singapur a Hong Kong, je krajina, ktorá disponuje kultúrnymi, jazykovými a najmä geografickými výhodami v porovnaní s ostatnými krajinami regiónu juhovýchodnej Ázie, čo bolo veľkou výhodou, najmä v úvodných fázach procesu industrializácie.

V Tchaj-wan prebehol proces industrializácie veľmi rýchlo, pretože v 50-tych rokoch 20. storočia to bola ešte krajina veľmi chudobná, zameraná prevažne na poľnohospodárstvo a v 80-tych rokoch sa už zaradovála medzi vyspelé priemyselné ekonomiky.

Najvýznamnejšie obdobie pre Tchaj-wan je rozpätie medzi rokmi 1960- 1990, teda celé tri dekády hospodárskeho rastu, kedy HDP dosahovalo priemerný rast okolo 9.5 % ročne.

V druhej polovici 90-tych rokov v dôsledku finančnej krízy poklesol rast HDP, ale na druhej strane tento pokles nebol až taký dramatický ako v iných krajinách regiónu, pretože sa nedostal pod úroveň 6.4 % ročne, čo bolo spôsobené tým, že táto krajina, podobne ako Hong Kong a Singapur, efektívne riadila štrukturálne zmeny počas svojej cesty industrializácie.

Až v roku 2001 zaznamenal Tchaj-wan prvýkrát negatívne hodnoty rastu HDP, v dôsledku čoho aj miera nezamestnanosti dosiahla vysokú hodnotu a to konkrétne 5 %.

V súčasnosti sa Tchaj-wan snaží uplatňovať hospodársku politiku podľa, ktorej hlavným cieľom je hospodársky rast, ale zároveň popri ňom aj nízka miera nezamestnanosti a inflácie. V tejto novej ére sa najväčší dôraz kladie na vzdelanie, ktoré nahrádza úlohu kapitálu a práce, pretože kvalifikovaná a vzdelaná pracovná sila dokáže vytvoriť produkty s vyššou pridanou hodnotou.

K hospodárskemu rastu veľkou mierou prispela aj hospodárska politika vlády, ktorá zmenila svoj charakter od roku 1980 z intervenčnej priemyselnej politiky na politiku flexibilnú, pripravenú reagovať na požiadavky trhu. Trhovému mechanizmu tak bola pridelená dôležitá úloha pri alokácii zdrojov a štrukturálnej regulácii.¹ To znamená, že bola uprednostnená úloha trhu pred zásahmi vlády, a preto už takmer nedochádzalo k nesprávnemu prerozdeľovaniu dôchodkov. Týmto krokom bol automaticky vyriešený aj problém priemyselnej nadprodukcie krajiny.

Dôležitú úlohu v ekonomike Tchaj-wanu zohrali aj malé a stredné podniky, ktoré zabezpečili už vyššie spomenutú flexibilitu. Dokonca boli vyhlásené konkrétne pravidlá na podporu malých a stredných podnikov v roku 1967 a v roku 1991 sa tieto pravidlá stali súčasťou tchaj-wanskej legislatívy. Na základe týchto zákonov štátna administratíva poskytovala malým a stredným podnikom široký rozsah podporných opatrení vrátane trhovej podpory, obchodnej spolupráce, podpory strategických aliancií, zvyšovania technológií a školenia pracovníkov.² Ešte dôležitejším opatrením štátu na podporu týchto podnikov bolo vytvorenie poisťného fondu, ktorý poskytoval úvery malým a stredným podnikom. Tento fond vykazoval veľké úspechy, pretože zaznamenával nízky stupeň nesplácania pôžičiek.

2.4 Hong Kong – osobitná administratívna oblasť Čínskej ľudovej republiky

Ekonomika Hong Kongu je jednou z najviac globalizovaných ekonomík sveta, práve vďaka svojej výhodnej geografickej polohe, ktorá z tohto na pohľad malého prístavu na juhu Číny vytvorila obrovskú hospodársku veľmoc a taktiež finančné centrum svetového hospodárstva.

Stal sa bránou pre import a export z komunistickej Číny do celého sveta a taktiež veľký podiel na jeho hospodárskom raste mal aj fakt, že Čína je na jednej strane obrovským odbytiskom pre tovary vyrobené v Hong Kongu a na druhej strane zdrojom prírodných bohatstva, ktorých je tu nedostatok.

Hong Kong je taktiež, podľa indexu ekonomickej slobody, najslobodnejšou krajinou sveta, čo vyplýva najmä z jeho koloniálneho postavenia, ktoré trvalo do roku 1997. Takmer sto rokov bol Hong Kong pod koloniálnou správou Veľkej Británie, čo znamená, že na jeho území boli uplatňované princípy trhového hospodárstva, prevzali právny systém Veľkej Británie a taktiež bola ponechaná sloboda v politickej oblasti.

Hong Kongská legislatíva nadväzuje na tzv. Základný zákon (Basic Law), ktorý je uplatňovaný vo Veľkej Británii a tento zákon vymedzuje legislatívny rámec Hong Kongu ako Osobitnej administratívnej oblasti ČĽR. Tento základný zákon tiež definuje princíp „jedna krajina, dva systémy“, čo v praxi znamená, že Hong Kong sa teší vysokému stupňu autonómie, na rozdiel od ostatných teritórií na čínskom území, pričom táto autonómia zasahuje do všetkých oblastí, okrem zahraničných vecí a obrany, ktoré sú podľa zmluvy medzi Veľkou Britániou a ČĽR v rukách ústrednej vlády v Pekingu.

Podľa tohto zákona je Hong Kong v súčasnosti samostatné colné teritórium, ktoré vystupuje pod názvom Hong Kong, China, čo znamená, že je pod správou ČĽR, ale samostatne sa zúčastňuje na činnosti rôznych medzinárodných organizácií, samostatne dojednáva bilaterálne a multilaterálne dohody, čím sa líši napríklad od situácie Taiwanu. Podľa Základného zákona platného na tomto teritóriu bol Hong Kongu priznaný štatút slobodného prístavu.

2.4.1 Hlavné prvky hospodárstva Hong Kongu

Od roku 1980 sa Hong Kong začal postupne meniť z teritória zameraného prevažne na ťažký priemysel na modernú ekonomiku orientovanú na služby. Toto prevažne priemyselné zameranie bolo spôsobené najmä už vyššie spomenutou koloniálnou správou Veľkej Británie, ktorá bola obrovským priemyselným impériom a časť výroby prenášala aj do tejto svojej kolónie. Podiel služieb na celkovom HDP krajiny vzrástol z hodnoty 63,7 % v roku 1984 až na 90 % v roku 2007. Čo dokazuje, že v súčasnosti tvoria služby väčšinu hongkongskeho hospodárstva.

Tento najvýznamnejší sektor Hong Kongskej ekonomiky môžeme rozdeliť do štyroch kategórií:

- finančné služby - banky, poisťovne, realitné kancelérie
- obchodné služby- veľkoobchody, maloobchody, reštaurácie, horely
- dopravné služby – doprava, telekomunikácie
- ostatné služby

1. Finančné služby- v priebehu posledných dvoch desaťročí sa Hong Kong stal globálnym lídrom na svetovom finančnom trhu, čo sa stalo hnacím motorom pre jeho ekonomický rast. Spomedzi týchto služieb dominuje bankovníctvo, ktoré sa na celkovom hospodárstve podieľa 27 percentami. Finančné trhy sú na vysokej úrovni, sú veľmi efektívne a vyznačujú sa tiež vysokým stupňom likvidity. Sila hongkongskeho finančného systému nespočíva iba vo veľkom množstve aktív, ale dôležitú úlohu tu zohráva aj kvalita a rozsah poskytovaných služieb v porovnaní s ostatnými krajinami tohto regiónu. Napriek tomu sa tieto trhy snažia neustále zlepšovať, aby si zachovali svoju konkurencieschopnosť pri súčasnej integrácii s kontinentálnou Čínou. Využívajú pritom rôzne nové iniciatívy ako napríklad Securities and Futures Ordinance, alebo rôzne nariadenia ochrany depozít pre zvýšenie likvidity a väčšiu spokojnosť zákazníkov a tiež pre ďalšie posilnenie stability finančného systému.
2. Obchodné služby a zahraničný obchod- zahraničný obchod je významnou súčasťou hongkongskeho hospodárstva, pretože tiež vďaka svojmu postaveniu sprostredkovateľa zahraničného obchodu sa Hong Kong stal ekonomicky veľmi vyspelou krajinou.

3. Dopravné služby- vyššie spomenutá výhodná poloha tejto krajiny mu poskytuje veľké možnosti dosiahnutia zisku v oblasti dopravy. Veľmi dobre rozvinutý je najmä sektor námornej a leteckej dopravy. Pre námornú dopravu slúži najmä jeden prírodný hlbokovodný prístav, ktorý sa nachádza na juhu kontinentálnej Číny, čo je veľmi výhodná poloha pre import a export z tejto krajiny. V oblasti leteckej dopravy Hong Kong disponuje jedným z najmodernejších letísk sveta a taktiež sa v súčasnosti rozvíja i nákladná letecká doprava.

V oblasti zahraničného obchodu sa domáce súkromné firmy sústreďujú najmä na: export domácich tovarov, import potrebných surovín a výrobkov a tiež na obchodovanie s tovarmi okolitých krajín, respektíve reexport. Hong Kong je tiež na svetom trhu známy vysokou úrovňou služieb poskytovaných v oblasti distribúcie. Tieto distribučné služby sú väčšinou poskytované domácimi, ale aj zahraničnými agentmi a dílermi, ktorí pokrývajú aj niektoré oblasti kontinentálnej Číny.

V roku 1999 prebehla aj v Číne liberalizácia zahraničného obchodu, čo malo za následok na jednej strane rast konkurencie pre hongkongské firmy, ale na druhej strane zahraniční investori stále uprednostňujú v obchodovaní spoľahlivé hongkongské firmy pred rizikovými čínskymi firmami, i keď bez sprostredkovateľských hongkongských firiem by dosahovali vyšší zisk

3. ASEAN – Združenie národov juhovýchodnej Ázie

3.1 Vznik Združenia juhovýchodnej Ázie

ASEAN je integrálne zoskupenie, ktoré bolo založené 8 augusta 1967 v Bangkoku podpísaním zakladateľskej zmluvy, tzv. Bangkokskej deklarácie piatimi zakladateľskými štátmi. Boli to Indonézia, Malajzia, Filipíny, Singapur a Thajsko. V súčasnosti má toto spoločenstvo 10 členov, pričom v roku 1984 pristúpil Brunejský sultanát, v roku 1995 Vietnam, v roku 1997 Laos a Mjanmarsko a v roku 1999 ako zatiaľ posledná členská krajina Kambodža, i keď jej pristúpenie bolo odložené v dôsledku politickej krízy v krajine. ASEAN je teda spoločenstvo veľmi diferencované, najmä čo sa týka dosiahnutej ekonomickej úrovne v členských krajinách, pretože vidíme že, sa skladá z veľmi bohatých krajín ako Singapur, či Brunej, ktoré dosahujú jedny z najvyšších hodnôt HDP p.c. vo svetovom hospodárstve, ale taktiež na druhej strane členmi sa stali aj krajiny, ktoré boli veľmi chudobné, ako napríklad Vietnam a Laos. Dôvodom pripustenia i týchto chudobných krajín do tohto zoskupenia boli najmä prírodné zdroje, ktoré predstavujú veľký potenciál týchto chudobných krajín pre ASEAN.

Toto spoločenstvo vzniklo najmä v dôsledku ekonomického rozvoja v tomto regióne, pretože 60-te roky boli rokmi začiatku procesu industrializácie v krajinách ako Hong Kong, Tchaj-wan či Kórejská republika, a preto sa aj ostatné štáty snažili dostať na podobnú cestu reštrukturalizácie hospodárstva a následnému hospodárskemu zázraku. Najúčinnější spôsob ako zvýšiť ekonomický rast v krajine je spolupráca na úrovni integračného zoskupenia, pričom dôležitý je i rozsah integrovaných oblastí, preto si ASEAN do svojich cieľov zahrnul aj spoluprácu vo vojenskopolitickej oblasti, keďže niektoré krajiny v tomto regióne sú známe svojou nestabilnou politickou situáciou. Taktiež, treba poznamenať, že ASEAN vznikol ako protiváha pre obrovskú a veľmi rýchlo sa rozrastajúcu ekonomiku Číny, a teda toto zoskupenie malo od svojho založenia výrazne protičínsku a protivietnamskú orientáciu, čo sa ale postupom času mení, čoho dôkazom je jednak členstvo Vietnamu v zoskupení a tiež rozvoj spolupráce medzi Čínou a členskými krajinami ASEAN-u. Dôkazom rozvoja tejto spolupráce sú 3 významné zmluvy zamerané na posilnenie vzájomného obchodu medzi Čínou a ASEAN-om a konkrétne sú to Dohoda o bezcolnej výmene tovarov, Dohoda o voľnom podnikaní a službách a dohoda o vzájomnej ochrane investícií. „ Čína je štvrtým najväčším obchodným partnerom

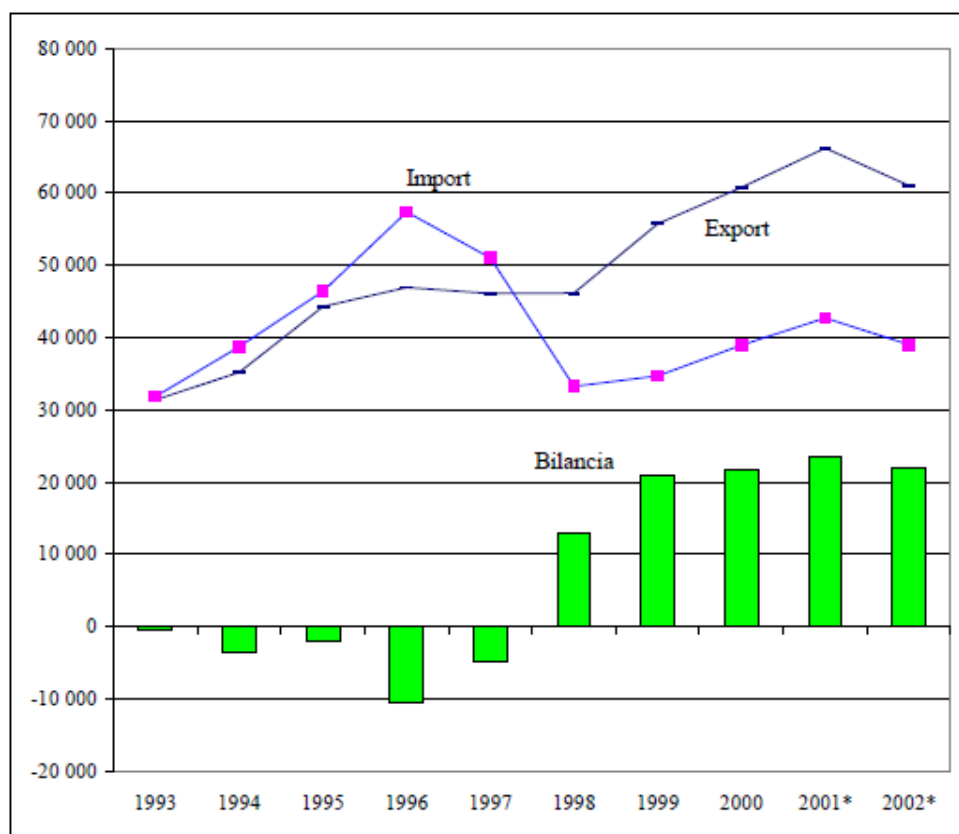
členských krajín ASEAN-u. V roku 2008 dosiahol ich vzájomný obchod hodnotu 231 miliónov USD. Jeho medziročný vzostup bol 14 %. Tento rok bude výsledok ešte lepší, pretože v dôsledku hospodárskej krízy západné krajiny obmedzili import tovarov z juhovýchodnej Ázie a teda podstatne viac ich teraz nakupuje Čína⁵.”

Toto integračné zoskupenie v súčasnosti už je na takej úrovni, resp. členské krajiny sú už tak ekonomicky rozvinuté, že sa ASEAN stáva stále väčším konkurentom najmä pre Európsku úniu, ale i pre ostatné integračné zoskupenia, najmä tie, ktoré sú zamerané na vytváranie voľného obchodu medzi svojimi členskými krajinami ako napríklad NAFTA, MERCOSUR a podobne.

Taktiež politického hľadiska je toto integračné zoskupenie jedinečné v porovnaní s inými zoskupeniami, pretože združuje krajiny, ktoré reprezentujú tri najväčšie náboženské vierovyznania, a to islamské, kresťanské a hinduistické, čo nemá žiadny negatívny dopad na ich spoluprácu, pretože sa sústredia iba na všeobecný a hlavný cieľ, ktorým je zvýšenie životnej úrovne obyvateľstva regiónu.

⁵ HNONLINE. Čína a ASEAN pokračujú v kooperácii, 2009. In hnonline.sk [online]. 2009-8-15, [cit. 2010-03-07]. Dostupné na internete <<http://hnonline.sk/ekonomika/c1-38068110-cina-a-asean-pokracuju-v-kooperacii>>

Graf č. 1

Prameň: Obadi, Saleh Mothana : Integračné zoskupenie Juhovýchodnej Ázie a zahraničnoobchodné vzťahy so Slovenskom a Európskou úniou, 1 vyd. Bratislava : Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky Slovenskej akadémie vied, 2004, ISBN 80-7144-142-2, str.

Graf č. 1 zobrazuje obchodnú bilanciu ASEAN-u v porovnaní s Európskou úniou od roku 1993 do roku 2002 a v tomto grafe si môžeme všimnúť najmä rok 1998, pretože od toho roku sa záporná bilancia ASEAN-u mení na pozitívnu, dokonca má stúpajúcu tendenciu. Z tohto grafu si, ale okrem zvyšujúcej sa konkurencie ASEAN-u pre EU môžeme všimnúť aj vzájomnú spoluprácu týchto dvoch zoskupení , ktorá sa vyvíja v prospech ASEAN-u.

Členské štáty ASEAN-u na rozvoj vzájomnej spolupráce prijali nasledovné dokumenty:

- Bangkokska deklarácia – Bngkok, 8. augusta 1967
- Deklarácia zóny mieru, slobody a neutrality (ZOPFAN)- Kuala Lumpur, 27. novembra 1971
- Zmluva o priateľstve a spolupráci (TAC) v juhovýchodnej Ázii- Bali, 24.februára 1976
- Deklarácia ASEAN o Juhočínskom mori- Manila, 22. júla 1992
- Zmluva o slobodnej zóne juhovýchodnej Ázie bez jadrových zbraní (SEANWFZ)- Bangkok, 15. decembra 1997
- Vízia ASEAN 2020- Kuala Lumpur, 15. decembra 1997

- Deklarácia svornosti ASEAN II- Bali, 7. októbra 2003.⁶

3.2 Základné ciele ASEAN

ASEAN, rovnako ako všetky ostatné integračné zoskupenia, alebo medzinárodné organizácie si hneď pri svojom vzniku stanovilo niekoľko základných cieľov, ku ktorým sa všetky členské štáty tohto zoskupenia snažia čo najviac priblížiť.

Päť zakladajúcich členov definovalo v Bangkokskej deklarácii nasledujúce ciele:

1. Zvýšiť ekonomickú úroveň členských krajín, resp. zvýšiť ročný prírastok HDP v týchto krajinách. Spolu s ekonomickým rozvojom prichádzajú aj sociálne reformy a kultúrny rozvoj v tomto regióne. Krajiny sa v tejto deklarácii dohodli, že na dosiahnutie tohto cieľa využijú najmä princíp rovnosti a partnerstva resp. spolupráce, aby sa im podarilo z tohto zoskupenia vytvoriť prosperujúce spoločenstvo.
2. Udržiavať mier a stabilitu medzi členskými krajinami i v členských krajinách a taktiež podmienkou členstva v tomto spoločenstve je rešpektovanie práva uplatňovaného v konkrétnej krajine a podriadenie sa princípom Charty Spojených národov.
3. Podporovať aktívnu spoluprácu a vzájomnú podporu medzi členmi vo veciach spoločného záujmu v oblastiach: ekonomickej, sociálnej, kultúrnej, technickej, vedeckej a administratívnej.
4. Snažiť sa o efektívnejšiu spoluprácu za účelom dosiahnutia efektívnejšej výroby či už v oblasti priemyslu, alebo poľnohospodárstva, následne rozšírenia zahraničného obchodu v tomto regióne, a taktiež snaha o modernizáciu a budovanie infraštruktúry medzi týmito krajinami za účelom zvýšenia zahraničného obchodu.
5. Podporovať tzv. Southeast-Asian studies, teda podporovať rozvoj vedy a výskumu v tomto regióne.
6. Udržiavať úzku a výhodnú spoluprácu s inými integračnými zoskupeniami s podobnými cieľmi a zámermi.⁷

⁶ Obadi, Saleh Mothana : Integračné zoskupenie Juhovýchodnej Ázie a zahraničnoobchodné vzťahy so Slovenskom a Európskou úniou, 1 vyd. Bratislava : Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky Slovenskej akadémie vied, 2004, ISBN 80-7144-142-2, str.

⁷ Spracované podľa: Saleh Mothana : Integračné zoskupenie Juhovýchodnej Ázie a zahraničnoobchodné vzťahy so Slovenskom a Európskou úniou

3.3 Základné princípy ASEAN

O takmer desať rokov neskôr si členské štáty tohto zoskupenia uvedomili, že je nevyhnutné vymedziť aj niekoľko základných princípov správania sa vo vzájomnom rokovaní a obchodovaní, aby sa predišlo rôznym konfliktom vyplývajúcich najmä z odlišnosti v politickej a ekonomickej oblasti v týchto krajinách

„Tieto princípy sú obsiahnuté konkrétne v už vyššie spomenutej Zmluve o priateľstve a spolupráci v juhovýchodnej Ázii (TAC) a upravujú konkrétne vzťahy medzi členskými štátmi.

1. Vzájomné rešpektovanie nezávislosti, suverenity, rovnosti, územnej integrity a národnej identity všetkých národov
2. Právo nezasahovania do suverenity jedného štátu zo strany iného štátu, zákaz obsadenia cudzieho územia a hrozby silou voči cudziemu územiu
3. Nezasahovanie do vnútorných záležitostí iného štátu
4. Riešenie konfliktov mierovými prostriedkami
5. Efektívna spolupráca medzi členskými krajinami .”⁸

3.4 Hlavné orgány ASEAN

Integračnou a veľmi dôležitou súčasťou každého integračného zoskupenia sú rovnako ako jednotlivé dohody a zmluvy, ktoré upravujú vzájomné vzťahy medzi členmi, aj orgány, ktoré si toto zoskupenie vytvára na to, aby riadili chod zoskupenia a vytvárali stále nové oblasti spolupráce. ASEAN má v súčasnosti 5 hlavných orgánov:

1. Summit ASEAN – je najvyšší orgán tohto spoločenstva, ktorý sa schádza každé tri roky a pojednáva na úrovni najvyšších predstaviteľov štátov. Je to orgán, ktorý má najväčšiu rozhodovaciu právomoc a stanovuje ďalšie smerovanie zoskupenia. Je to práve tento orgán, ktorý na svojom zasadnutí prijíma najdôležitejšie dohody a zmluvy, ktoré majú veľký význam pre ďalšiu existenciu spoločenstva. Doteraz sa uskutočnilo celkovo 13 summitov, pričom posledný sa konal v októbri roku 2009 v thajskom meste Cha-Am Hua Hin. Jedným z výsledkov tohto summitu bolo vytvorenie nového orgánu - Komisie pre podporu a ochranu práv žien a detí.
2. Stretnutia ministrov ASEAN (AMM) – hlavnou náplňou týchto stretnutí je určovanie politického smerovania zoskupenia a koordinácia rôznych projektov.

⁸ Preložené podľa: http://www.aseansec.org/about_ASEAN.html

Stretávajú sa častejšie ako hlavy štátov, minimálne raz ročne oficiálne, ale taktiež sa môžu stretnúť na rôznych neformálnych, mimoriadnych stretnutiach .

3. Stretnutia ekonomických ministrov ASEAN (AEM) – keďže ASEAN je spoločenstvo zamerané na integráciu najmä v ekonomickej oblasti, preto je tento orgán veľmi dôležitý najmä pre riešenie otázok, týkajúcich sa ekonomickej spolupráce členských krajín. Stretávajú sa taktiež raz ročne, aby prediskutovali zozbierané odporúčania pre členské štáty na zintenzívnenie ekonomickej spolupráce vnútri ASEAN a tiež je ich úlohou sledovanie koordinácie a implementácie projektov ekonomickej spolupráce.
4. Stála komisia ASEAN (ASC) – je stály orgán zoskupenia, ktorý celý rok koordinuje politické smerovanie spoločenstva, nadväzuje na rozhodnutia AMM. Predsedom tohto orgánu je minister zahraničných vecí krajiny, v ktorej sa má konať a ktorá má usporiadať nasledujúce AMM. Zahŕňa, ale tiež okrem predsedu, generálneho sekretára ASEAN a generálnych riaditeľov všetkých členských štátov spoločenstva
5. Sekretariát ASEAN – je orgán ktorý bol založený na prvom summite, ktorý sa konal na Bali v roku 1976. Jeho hlavnou úlohou je koordinovať ostatné orgány tohto zoskupenia za účelom dosiahnutia vyššej efektívnosti a vedenie rôznych administratívnych záležitostí spoločenstva. Na čele tohto orgánu stojí generálny sekretár, ktorým je na obdobie 2008-2012 Dr Surin Pitsuwan z Thajska. V počiatkoch existencie tohto orgánu neboli kompetencie generálneho sekretára až také široké, zmena nastala až v roku 1992 na summite v Singapore, kde sa predstavitelia štátov dohodli na ich rozšírení. Sídлом generálneho sekretára je v budove ministerstva zahraničných vecí Indonézie, v Jakarte.⁹

⁹ Spracované podľa: 1.Saleh Mothana : Integračné zoskupenie Juhovýchodnej Ázie a zahraničnoobchodné vzťahy so Slovenskom a Európskou úniou

3.5 Tri hlavné piliere spoločenstva ASEAN

1. Ekonomické spoločenstvo
2. Politicko-bezpečnostné spoločenstvo
3. Sociálno–kultúrne spoločenstvo

3.5.1 Ekonomické spoločenstvo ASEAN

Cieľom tohto spoločenstva je dokončiť jeden zo stupňov regionálnej integrácie a to integráciu ekonomickú. „ Jeho hlavným cieľom je, ako uvádza aj dokument Vízia ASEAN 2020, vytvorenie prosperujúceho a vysoko konkurenčného regiónu v rámci svetového hospodárstva.¹⁰ V dôsledku pôsobenia práve tohto spoločenstva boli podporované rôzne snahy v oblasti integrácie a zavádzané rôzne nové iniciatívy ako napríklad vytvorenie Ázijskej zóny voľného obchodu (AFTA), alebo tiež prijatie už vyššie spomínaných zmlúv - Dohoda o voľnom podnikaní a službách a Dohoda o vzájomnej ochrane investícií. Medzi prioritné oblasti podporované týmto spoločenstvom patria: letecká doprava, poľnohospodárstvo, rybolov, automobilový priemysel, elektronické obchodovanie a turizmus.

Podstatou zoskupenia sú štyri hlavné charakteristiky:

- jednotný trh,
- vysoko konkurenčné ekonomické prostredie,
- región s vyrovnaným, stálym ekonomickým rozvojom,
- región celkovo integrovaný do svetovej ekonomiky.

3.5.2 Ekonomická spolupráca v ASEAN

Keďže úspech tohto zoskupenia vo svetovom hospodárstve závisí najmä od spolupráce jej členov v ekonomickej oblasti, preto sa snažia uzatváraním rôznych zmlúv najmä o zjednodušenie vzájomného obchodu, teda odstraňovaním rôznych tarifných, či netarifných prekážok a podobne. Najvýznamnejšie zmluvy, ktoré upravujú spoluprácu krajín ASEAN v ekonomickej oblasti sú nasledovné:

¹⁰Preložené podľa: <http://www.aseansummit2009.com/abt-asean.html>

1. Rámcová zmluva o posilnení ekonomickej spolupráce

Táto zmluva bola podpísaná v roku 1992 na 4. oficiálnom summite v Singapure. „Stanovuje smerovanie ekonomickej spolupráce vnútri regiónu a definuje tiež princípy, úlohy, kategórie a metódy na dosiahnutie tohto cieľa.¹¹” Konkrétne sa zmluvné strany dohodli na 3 bodoch, ktoré sú uvedené v úvode tejto zmluve a sú to:

- členské štáty sa budú orientovať na posilnenie ekonomickej spolupráce a to prostredníctvom toho, že sa zamerajú na vonkajší zahraničný obchod a tým budú zároveň prispievať k podpore a rozvoju liberalizácie vo svetom obchode
- členské štáty by sa mali prispôbiť základnému princípu vzájomnej výhodnosti podľa ktorého by mali uplatňovať také opatrenia a iniciatívy, ktoré by zvýšili spoluprácu medzi krajinami ASEAN
- všetky členské štáty by sa mali podieľať na vzájomnej spolupráci v uplatňovaní plánov vo vnútri zoskupenia. I keď v uplatňovaní týchto ekonomických plánov môžu najskôr dva, alebo viaceré členské štáty pristúpiť k uplatňovaniu týchto plánov, a to v prípade, že ostatné členské štáty nie sú pripravené na ich uplatnenie.

Signatárske štáty sa dohodli na spolupráci v nasledovných oblastiach: obchod, priemysel, nerastné suroviny a energetika, finančníctvo a bankovníctvo, poľnohospodárstvo a lesníctvo, a doprava a infraštruktúra. Táto zmluva okrem toho obsahuje aj založenie AFTA.

2. AFTA (ASEAN Free Trade Area)

Táto zmluva bola prijatá taktiež na summite v Singapure v roku 1992, ale jej hlavnou náplňou bolo odstraňovanie tarifných i netarifných bariér postupne na všetky priemyselné i poľnohospodárske výrobky, pretože práve to je prekážkou vzájomného obchodu medzi členskými krajinami. Touto redukciou sa následne zvyšuje výkonnosť ekonomiky, pretože krajina vyrába viac, exportuje viac a tým sa zlepšuje situácia aj pre spotrebiteľov krajín ASEAN, ktorí v dôsledku znižovania bariér majú na trhu širší výber a lepšiu kvalitu tovarov.

¹¹ Obadi, Saleh Mothana : Integračné zoskupenie Juhovýchodnej Ázie a zahraničnoobchodné vzťahy so

Slovenskom a Európskou úniou. 1 vyd. 2004. ISBN 80-7144-142-2

V článku 1 tejto zmluvy je definovaný pojem Common Effective Preferential Tariff, resp. CEPT, alebo schéma spoločnej efektívnej preferenčnej tarify. Konkrétne sa v tomto článku hovorí, že táto tarifa je tarifa preferenčná uplatňovaná na tovary, ktoré majú svoj pôvod v krajinách ASEAN a používa sa na redukcii colných taríf vnútri regiónu pod 5% od roku 2002 pre šesť národov ASEAN (Brunej, Indonézia, Malajzia, Filipíny, Singapur a Thajsko), od roku 2003 aj pre Vietnam a od roku 2005 pre Laos a Mjanmarsko. V roku 1999 stanovili signatári AFTA rok 2010 na odstránenie cla pre všetky produkty pre šesť krajín ASEAN (Brunej, Indonézia, Malajzia, Filipíny, Singapur a Thajsko) a rok 2015 ako finálny termín pre zavedenie schémy CEPT aj pre ostatné členské krajiny. Taktiež tento článok vysvetľuje aj pojem Exclusion List ako zoznam produktov, ktoré sú vyradené z uplatňovania preferenčných taríf v rámci schémy CEPT.

„V roku 2005 zahrnuli ASEAN 6 do tejto schémy CEPT asi 98.5% ich produktov¹².“

3. ASEAN Industrial Cooperation Schcem (AICO)

Táto zmluva hovorí o aplikácii vyššie spomenutej schémy CEPT, teda redukcii tarifných obmedzení v rozpätí 0 – 5% na AICO dohodnuté produkty v záujme posilnenia spolupráce v priemyselnej oblasti vnútri regiónu. AICO je nová schéma, ktorá je postavená na už zabehnutej schéme CEPT, pričom pri jej zavádzaní boli stanovené nasledovné ciele:

- zvýšiť priemyselnú produkciu v regióne ASEAN
- uľahčiť integráciu v regióne ASEAN
- zvýšenie investícií zo zdrojov krajín ASEAN, ale tiež z ostatných krajín sveta
- zvýšiť obchod vo vnútri regiónu ASEAN, tzv. intra-ASEAN trade
- zvýšiť úroveň technológií
- zvýšiť úroveň priemyselných odvetví ASEAN-u v oblasti medzinárodnej konkurencie
- zvýšiť v tomto regióne podiel súkromného vlastníctva v hospodárstve

Schéma AICO je vlastne najnovší program pre priemyselnú spoluprácu krajín ASEAN, ktorého hlavným zámerom je podporiť výrobu v oblasti priemyslu medzi firmami, ktoré majú svoj pôvod v krajinách ASEAN

¹² Preložené podľa: <http://www.aseansummit2009.com/abt-asean.html>

4. Rámcová zmluva ASEAN o službách

Zmluva bola podpísaná v roku 1995 na piatom oficiálnom summite ASEAN v Bangkoku, pričom jej základ tvorí podpora spolupráce medzi členskými krajinami ASEAN v oblasti služieb. Konkrétne sa do tejto oblasti služieb zahŕňa najmä voľný obchod v oblasti financií, námornej prepravy, telekomunikácií, letectva, turizmu, stavebníctva, obchodu atď. Podporou spolupráce v tejto oblasti sa zmluva konkrétne zaoberá odstraňovaním podstatných tarifných i netarifných obmedzení v obchodovaní so službami medzi členskými krajinami a liberalizáciou obchodu so službami a to najmä zväčšením hĺbky a rozsahu liberalizácie podľa vzoru WTO. Táto liberalizácia sa uskutočnila v dvoch balíčkoch opatrení, pričom prvý balíček bol implementovaný v období od roku 1996 do roku 1998 a druhý balíček zaviedli predstavitelia štátov ASEAN na šiestom oficiálnom summite v Hanoji v roku 1998 v protokole, podľa ktorého v období 1999- 2001 by liberalizácia mala zahŕňať všetky sektory v oblasti služieb.

5. Rámcová zmluva o investičnej zóne ASEAN

Táto zmluva bola podpísaná v roku 1998 na 30. stretnutí AEM a jej základom je podpora investovania v tomto regióne. Určuje akým spôsobom bude aplikovaný preferenčný prístup voči investorom z krajín ASEAN-u do roku 2010 a pre investorov mimo krajín ASEAN-u do roku 2020, inými slovami to znamená, že všetky odvetvia by mali byť sprístupnené pre investovanie a to do roku 2010 pre investorov z tohto regiónu a do roku 2020 pre všetkých investorov. Podstatou tejto zmluvy je podpora investovania s cieľom podpory voľnejšieho pohybu kapitálu, kvalifikovanej pracovnej sily a technológií medzi krajinami.

6. Rámcová zmluva o zjednodušení tranzitu tovarov

Bola podpísaná na šiestom oficiálnom summite ASEAN v roku 1998 v Hanoji a jej podstatou je zjednodušenie procedúr, ktoré sa vyžadujú väčšinou na hraniciach pri exporte, či importe tovarov, pretože ide o rôzne kontroly, ktoré sú zbytočne zdĺhavé. Tieto opatrenia sa ale týkajú zatiaľ iba krajín vo vnútri regiónu a majú v podstate podporiť uplatňovanie už vyššie spomenutej zmluvy AFTA a tým aj hlbšiu integráciu v regióne.

7. Rámcová zmluva ASEAN o vzájomnom uznaní dohôd

Taktiež bola podpísaná na šiestom oficiálnom summite v Hanoji v roku 1998. V tejto zmluve je definovaný rozsah vzájomného uznania dohôd pre všetky kategórie produktov a taktiež uľahčuje vzájomné uznanie produktových štandardov pre krajiny ASEAN s cieľom znížiť technické prekážky obchodovania v tomto regióne.

3.5.3 Politicko-bezpečnostné spoločenstvo ASEAN

Toto spoločenstvo vzniklo ako odpoveď na dlhoročnú spoluprácu v politickej a bezpečnostnej oblasti medzi týmito krajinami. Jeho cieľom je predovšetkým zaručiť, aby všetky krajiny tohto regiónu žili vo vzájomných mierových vzťahoch a taktiež udržiavali mierové vzťahy aj s ostatnými krajinami sveta a zaručiť pre obyvateľov demokratické a harmonické prostredie pre život. Členské štáty tohto spoločenstva sa zaviazali riešiť všetky konflikty mierovými prostriedkami a tiež sústrediť sa najmä na udržiavanie bezpečnosti v regióne.

Spoločenstvo si vytýčilo nasledujúce hlavné oblasti spolupráce: politický rozvoj, vytváranie a zdieľanie noriem v politickej a bezpečnostnej oblasti, predchádzanie konfliktným situáciám, riešenie konfliktných situácií a vytváranie mierových riešení sporov.

Plán tohto spoločenstva predpokladá vytvorenie stabilného regiónu, ktorý uplatňuje prijaté hodnoty a normy a ako celok preberá zodpovednosť za celkovú bezpečnosť v regióne.

3.5.4 Politická spolupráca v ASEAN

Dohoda o priateľstve a spolupráci (TAC)

Táto zmluva bola podpísaná v roku 1976 a jej hlavným zámerom bolo, aby krajiny ASEAN prostredníctvom zvyšovania pružnosti v riešení problémov podporovali mier a stabilitu v regióne. Regionálna pružnosť by sa mala uplatňovať kooperáciou vo všetkých oblastiach na základe princípov sebadôvery, vzájomného rešpektovania, spolupráce a solidarity, ktoré by vybudovali základy silného a životaschopného spoločenstva národov juhovýchodnej Ázie.

Možno povedať, že spoločenstvo na základe tejto zmluvy dosiahlo značné úspechy, pretože i napriek tomu, že členské štáty sa vyznačujú veľkou rozmanitosťou či už politických systémov, alebo systémov sociálno- ekonomických, boli tieto krajiny schopné spolupracovať i v politicko-bezpečnostnej oblasti, najmä v prípade riešenia pohraničných sporov a politickej stabilizácie.¹³

3.5.5 Sociálno-kultúrne spoločenstvo

Cieľom tohto spoločenstva je vytvoriť v tomto regióne vhodné podmienky pre život občanov členských štátov ASEAN-u, najmä podporovaním jednoty a solidarity medzi nimi. Toto spoločenstvo sa snaží o vytvorenie spoločnej sociálnej a kultúrnej identity prostredníctvom vytvárania sociálnych a kultúrnych noriem, ktoré majú byť základom pre všetky krajiny tohto regiónu

¹³ Spracované podľa: Obadi, Saleh Mothana : Integračné zoskupenie Juhovýchodnej Ázie a zahraničnoobchodné vzťahy so Slovenskom a Európskou úniou.

4. Finančná kríza v juhovýchodnej Ázii

4.1 Vznik a príčiny krízy

Finančná kríza, ktorá vypukla v druhej polovici roku 1997 zasiahla celý región východnej a juhovýchodnej Ázie, ale keď sa na túto krízu pozrieme či už z hľadiska dôsledkov, alebo príčin, ktoré ju vyvolali, môžeme hovoriť o globálnej finančnej kríze, alebo o otrase celého svetového hospodárstva takej intenzity, akú svet nezažil od druhého ropného šoku v roku 1979. „Z hľadiska príčin môžeme túto krízu vnímať ako globálnu, pretože medzi prvotné faktory, ktoré ju vyvolali zaradujeme najmä klasické faktory, akými je cyklický vývoj svetového hospodárstva a záujmy nadnárodného kapitálu, ktorý presadzoval prostredníctvom globalizácie aj svoje lokálne záujmy.”¹⁴ Pretože ázijské krajiny najviac postihnuté krízou zaznamenávali rýchly hospodársky rast, v 90 - tých rokoch pred krízou, najmä vďaka svojej proexportnej orientácii a podpore prílevu zahraničného kapitálu bolo evidentné, že tieto výkyvy v svetovom hospodárstve budú mať na ne negatívne dôsledky. „Taktiež jednou z príčin mohla byť veľká recesia japonskej ekonomiky, ktorá trvala celé deväťdesiate roky, pretože existovala veľká previazanosť medzi ekonomikami novoindustrializovaných krajín juhovýchodnej Ázie a ekonomikou Japonska, dokonca sa dá povedať, že väčšina týchto krajín urýchlila svoj sociálno-ekonomický rozvoj preto, že to bolo súčasťou hospodárskej i politickej stratégie Japonska, poprípade, že takéto smerovanie financovalo, či refinancovalo.”¹⁵

Co sa týka samotného počiatku krízy v tomto regióne, prvou krajinou ktorú kríza zasiahla bolo Thajsko. Bolo to práve prudké znehodnotenie thajskej meny baht, ktoré vyvolalo vlnu recesií v celom regióne, pretože viedlo k veľkému nárastu nezamestnanosti a inflácie na jednej strane a na druhej strane veľkú stratu zaznamenali zahraniční investori, ktorí boli presvedčení, že tieto krajiny, tzv TBTF, alebo too big to fail, sú až príliš veľké (z hľadiska objemu investícií v týchto krajinách) na podobný krach a tiež naštartovaný hospodársky rast v týchto krajinách bol na takej úrovni, že sa situácia dala ťažko predvídať. Prílev priamych zahraničných investícií do regiónu juhovýchodnej Ázie rástol

¹⁴ Baláž, P. – Líner, M.: Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve, 1.vyd. Bratislava : SPRINT, 2004, s. 119, ISBN 80-89085-35-0

¹⁵ Spracované podľa: Baláž, P. – Líner, M.: Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve, 1.vyd. Bratislava : SPRINT, 2004, s. 119, ISBN 80-89085-35-0

od začiatku deväťdesiatych rokov, pričom jediným veľkým konkurentom pre tento región v oblasti investícií bola Latinská Amerika. „ Na začiatku deväťdesiatych rokov mal tok zahraničných investícií do regiónu Latinskej Ameriky absolútnu prevahu vo svetovom hospodárstve, po vypuknutí tzv. tequillovej krízy v Mexiku v roku 1994 sa situácia obrátila v prospech regiónu juhovýchodnej Ázie, pretože je pochopiteľné, že pre investorov je prítiažlivejší región v ktorom vlády jednotlivých štátov poskytujú rôzne priame hospodárske garancie, a teda vytvárajú tak dojem relatívnej imunity svojho priestoru voči krízovým javom a tendenciám. V dôsledku toho prílev zahraničných investícií zaznamenal obrovský rast, dokonca od roku 1993 tempo rastu investícií malo tendenciu predstihovať celkový investičný prírastok. V roku 1996 dosiahli ázijské krajiny 50%-ný podiel na celosvetových súkromných zahraničných investíciách, pričom v krízovom roku sa tieto investície prepadli až do záporných hodnôt. ” ¹⁶ Najväčší problém ale nevyvolali PZI, pretože ich podiel si aj počas krízového roku udržal stabilné hodnoty. Avšak finančnú katastrofu vyvolali najmä krátkodobé úvery a bankové pôžičky, pretože krajiny v snahe prilákať čo najviac investorov ponúkali veľmi vysoké úrokové miery. V dôsledku toho pri úniku tohto obrovského množstva finančných prostriedkov z krajiny po vypuknutí krízy, väčšina bankových inštitúcií utrpela bankrot. Problémom bánk bolo aj to, že pri tomto obrovskom náraste úverových prostriedkov sa začali orientovať najmä na nákup nehnuteľností a poskytovanie úverov podnikateľskému sektoru a popri tom nevenovali potrebnú pozornosť preverovaniu bonity svojich klientov, čo malo za následok, že bolo poskytnuté príliš veľké množstvo tzv. zlých úverov. „ Ďalšou nepriaznivou skutočnosťou bolo, že thajská mena, ktorá vyvolala ďalšiu vlnu recesií, udržiavala fixný menový kurz naviazaný na americký dolár, ktorý bol od roku 1989 v kurze 25-25,5 thajského bahtu za 1 USD v dôsledku čoho sa Thajsko stalo vyhľadávaným miestom investorov. Cudzí rezidenti investovali do tejto meny aj preto, že úrokové miery na thajskom kapitálovom trhu boli podstatne vyššie ako na trhoch dolárových, či eurotrhoch. S cieľom profitovať na rozdielnych úrokoch si aj domáci podnikatelia požičiavali veľké objemy najmä amerických dolárov a tieto ukladali do domácej meny bez toho, aby sa zabezpečili voči možnému menovému riziku hedgingom, alebo iným účinným spôsobom. Uvedená tendencia sa

¹⁶ Spracované podľa: Baláž, P. – Líner, M.: Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve, 1. vyd. Bratislava : SPRINT, 2004, s. 119, ISBN 80-89085-35-0

premietla do nepriaznivej štruktúry vlastných finančných rezerv. ”¹⁷Taktiež to malo nepriaznivý dopad na thajské firmy, ktoré mali veľké dlhy v dolároch a keď Thajsko bolo nútené devalvovať svoju menu, narástli dlhy týchto firiem do obrovských rozmerov a vo väčšine prípadov zbankrotovali, pretože tieto dlhy neboli schopné splácať.

4.2 Fázy finančnej krízy

Táto kríza, ktorá postihla celý región juhovýchodnej Ázie mala rôzny dopad na jednotlivé krajiny, rôzne trvanie i hĺbku. Každá z týchto krajín však prešla štyrmi základnými fázami menovo-finančnej krízy, ktoré sa prejavovali postupne a každá z fáz mala isté špecifiká počnúc krízou dôvery až po najzávažnejšiu a poslednú fázu, a to krízu politickú.

4.2.1 Kríza dôvery

Kríza dôvery je počiatočnou fázou a nastupuje hneď ako krajiny začnú reagovať na prvé príznaky krízy. V prípade juhovýchodnej Ázie týmito príznakmi boli ekonomické ukazovatele, ako rast deficitu bežného účtu platobnej bilancie, či pokles exportu.

Z tabuľky č.1 vyplýva že, krajiny juhovýchodnej Ázie zaznamenali rok pred krízou jednak nárast deficitu bežného účtu a jednak prudko slabnúci rast exportu. Môžeme si to ukázať na príklade Thajska, ktoré, zaznamenalo nárast deficitu bežného účtu z 6,3% až na 8%, čo bola jedna z najvyšších úrovní zo spomenutých krajín, okrem Singapuru. Taktiež Južná Kórea utrpela mnohonásobný nárast deficitu bežného účtu, a to konkrétne z 0,8% v rokoch 1993-1995, čo bola veľmi dobrá úroveň v porovnaní s ostatnými krajinami, až na 5% v roku 1996.

Druhým významným ukazovateľom, predpovedajúcim krízu, bol pokles rastu exportu, ktorý sa v Thajsku prepadol z úrovne 20,1% až do záporných hodnôt, konkrétne - 1,2%, čo bolo pre krajinu zakladajúcu svoj hospodársky rast najmä na exporte veľkým zásahom do chodu celého hospodárstva. Jednou z príčin tohto poklesu bola aj rastúca

¹⁷ Baláž, P. – Líner, M.: Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve, 1.vyd. Bratislava : SPRINT, 2004, s. 130, ISBN 80-89085-35-0

konkurencia najmä zo strany Číny, Indonézie a Vietnamu, pretože tieto krajiny sa stali odbytiskom lacnejších tovarov.

Tabuľka č. 1

Krajina	Bilancia bežného účtu (% z HDP)		Ročný rast (%) Exportu v dolárových cenách	
	1993-1995	1996	1993-1995	1996
Indonézia	-2,2	-3,5	10,2	9,7
Kórea	-0,8	-5,0	18,1	4,2
Malajzia	-6,5	-4,9	21,9	6,2
Filipíny	-4,2	-4,7	21,7	16,7
Singapur	13,6	14,1	23,2	5,7
Tchaj-wan	2,7	3,0	11,3	3,8
Thajsko	-6,3	-8,0	20,1	-1,2

Prameň: Baláž, P. – Líner, M.: Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve, 1.vyd. Bratislava : SPRINT, 2004, s. 139, ISBN 80-89085-35-0

V dôsledku poklesu rastu exportu v Thajsku sa dostali do kritickej situácie aj finančné inštitúcie ako napríklad Bngkok Bank of Commerce, ktorá bola založená v roku 1994 a v máji roku 1996 pri prevzatí vládou bola už takmer insolventná. „Taktiež, keď vedúca spoločnosť zaoberajúca sa obchodom s nehnuteľnosťami, Samprong Land, meškala na začiatku februára 1997 so splátkami vďaka svojim zahraničným dlhom, bol to signál vypovedajúci o poklese trhu nehnuteľností a pravdepodobných problémoch finančných spoločností, ktoré vo veľkom požičiavali týmto firmám.”¹⁸ Ďalšou veľkou finančnou spoločnosťou, ktorá v roku 1997 vyhlásila bankrot, bola Finance One. Všetky tieto skutočnosti sa premietli do rastúcej paniky zahraničných sprostredkovateľov a tiež do poklesu dôvery v thajské hospodárstvo, najmä v jeho finančný systém.

„Objavujúca sa strata dôvery v thajské hospodárstvo bola tiež potvrdená klesajúcim akciovým trhom. Trhový index padol z hodnoty 1683/ bodov v roku 1993 na hodnotu 1281/ bodov na konci roku 1995.”¹⁹ Preto vláda vytvorila podporný fond pre akciové trhy,

¹⁸ Baláž, P. – Líner, M.: Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve, 1.vyd. Bratislava : SPRINT, 2004, s. 140, ISBN 80-89085-35-0

¹⁹ Baláž, P. – Líner, M.: Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve, 1.vyd. Bratislava : SPRINT, 2004, s. 141, ISBN 80-89085-35-0

ktorého hlavné zložky tvorili príspevky od komerčných bánk, pričom tento fond mal zastaviť prepád akciových trhov, ale už bol v takom štádiu, že sa mu nedokázalo zabrániť.

Táto kríza dôvery, ktorá sa z Thajska následne preniesla do Indonézie a Južnej Kórey, pretože tieto krajiny boli prepojené silnými obchodnými a finančnými väzbami. V týchto dvoch krajinách bol ale najväčším problémom relatívne vysoký krátkodobý dlh, ktorý aj Južnú Kóreu, ktorá bola dovtedy najprosperujúcejšou krajinou tejto oblasti, zaradil medzi tri krajiny najviac postihnuté krízou. Tieto tri krajiny, teda Thajsko, Indonézia a Južná Kórea, mali tiež príliš vysoké úrovne podielu krátkodobého dlhu k rezervám. Keď podiel presiahne hodnotu 1, znamená to, že krajina môže len ťažko uspokojiť svoje zahraničné záväzky v dôsledku neadekvátnych devízových rezerv. V tabuľke č.2 môžeme vidieť, že tento pomer u všetkých troch krajín presahuje hodnotu 1, pričom v krízovom roku najhoršie hodnoty dosiahol v Južnej Kórei, kde dokonca prekročil hodnotu 2, potom nasledovala Indonézia s hodnotou 1,71 a nakoniec Thajsko s hodnotou 1,45.

V Južnej Kórei bola situácia odlišná ako v Thajsku, pretože tu bola dôvera zahraničných investorov postavená skôr na ekonomickej sile čebolov a na ich vplyve na celú ekonomiku, nie až tak na štátnej administratíve. Ale čeboly mali v predkrízovom a krízovom období aj svoje nevýhody, pretože ich dominancia v ekonomike spôsobovala rastúci podiel pôžičiek a vytáčanie malých a stredných podnikov z trhu.

Tabuľka č. 2

Krajina	Ukazovateľ	1995	1996	½ 1997
Indonézia	Celkový súkromný dlh (mld. USD)	44,5	55,5	58,7
	Krátkodobý dlh (mld. USD)	27,5	34,2	34,6
	Rezervy (mld. USD)	13,7	18,3	20,3
	Podiel krátkodobého dlhu k rezervám	2,01	1,87	1,71
Južná Kórea	Celkový súkromný dlh (mld. USD)	77,5	100	103,4
	Krátkodobý dlh (mld. USD)	54,5	67,5	70,2
	Rezervy (mld. USD)	32,7	34,0	34,1
	Podiel krátkodobého dlhu k rezervám	1,66	1,99	2,06
Thajsko	Celkový súkromný dlh (mld. USD)	62,8	70,1	69,4
	Krátkodobý dlh (mld. USD)	43,58	45,7	45,6
	Rezervy (mld. USD)	36,0	37,7	31,4
	Podiel krátkodobého dlhu k rezervám	1,21	1,21	1,45

Prameň: Baláž, P. – Líner, M.: Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve, 1.vyd. Bratislava : SPRINT, 2004, s. 141, ISBN 80-89085-35-0

4.2.2 Menová kríza

Ďalšou zasiahnutou oblasťou v tomto krízovom období boli menové systémy krajín, pričom prvou menou, ktorá bola zasiahnutá krízou bola thajská mena baht. V dôsledku zvýšenej nedôvery vo vonkajšiu pružnosť thajského hospodárstva bol ku koncu roku 1996 a tiež v prvej polovici roku 1997 vyvinutý veľký tlak na thajsky baht, ktorý bol dovtedy, takmer 13 rokov, stabilne naviazaný na americký dolár. „Thajská centrálna banka minula veľkú časť devízových rezerv krajiny na to, aby ubránila výmenný kurz prostredníctvom predajov národnej meny a cez forwardové menové swapy. Otvorené swapové kontrakty dosahovali v polovici augusta roku 1997 hodnotu 23,4 mld. USD v porovnaní s 30,4 mld. USD vykazovaných v rezervách.”²⁰ Stálym znižovaním devízových rezerv v dôsledku snahy udržať kurz na úrovni 25 bahtov / 1 USD krajina bola nútená v júli 1997 prejsť zo systému fixného kurzu na voľný floating. Stanovenie kurzu bolo tak ponechané na trh, ktorý však viac dôveroval americkému doláru a domáca mena oslabla v pásme od 34 do 47 %. Táto devalvácia spôsobila zvýšenie hodnoty zahraničného dlhu v domácej mene, čo následne vyvolalo množstvo korporátnych dlhov v tejto krajine. Druhou krajinou, v ktorej mala menová kríza osobitný priebeh bola Južná Kórea, kde veľký únik likvidity spôsobil hlboký ekonomický prepád krajiny a následne rozpad kapitálového trhu. V tejto krajine, podobne ako v Thajsku prišlo tiež k bankrotu mnohých popredných firiem, bánk a poisťovní. Zhoršenie celkovej hospodárskej situácie krajiny, či už sledujeme zvýšenie salda platobnej bilancie, ktoré od roku 1996 pravidelne dosahovalo záporné hodnoty, alebo zahraničný dlh krajiny, ktorý v roku 1997 presiahol hranicu cca 165 mld. USD (v dôsledku čoho sa Južná Kórea stala najzadlženejšou rozvinutou krajinou sveta) viedlo k poklesu celkovej menovej stability a následne devalvácií kórejského wonu. Ďalšou zasiahnutou krajinou bola Indonézia, ktorá tiež musela pristúpiť k devalvácií svojej meny až o 76 %. Kurz singapurskej a tchaj-wanskej meny poklesol len mierne a to 15 %.

²⁰ Baláž, P. – Líner, M.: Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve, 1.vyd. Bratislava : SPRINT, 2004, s. 142, ISBN 80-89085-35-0

4.2.3 Finančná kríza

V dôsledku znehodnotenia mien krajín boli vlády nútené zvýšiť úrokové miery, aby zamedzili ďalšiemu prehĺbeniu krízy. Týmto svojím krokom vlastne obmedzili prístup k pôžičkám, najmä krátkodobým, pretože krátkodobé úrokové miery stúpili na veľmi vysokú úroveň najmä v Thajsku a Južnej Kórei. „Slabý finančný sektor, ktorý akumuloval veľké množstvá klasifikovaných úverov, rastúce úrokové miery, klesajúce akciové trhy a znehodnocujúce sa meny viedli ku kríze v tomto sektore a k neschopnosti ďalšej existencie niekoľkých finančných inštitúcií.”²¹ Tie finančné inštitúcie, ktoré si i napriek všetkým skutočnostiam zachovali svoju existenciu, postupovali veľmi opatrne v poskytovaní pôžičiek, pričom táto opatrnosť sa týkala aj poskytovania zdrojov na prevádzkový kapitál exportne zameraných podnikov.

Keď sa pozrieme na príklad Thajska, vidíme v tabuľke č. 3, že štyri najväčšie banky v tejto krajine nemali poskytovaný kapitál krytý adekvátnymi zdrojmi, teda rezervami, čo znamená, že kapitál, ktorý tieto banky poskytovali výrazne prevyšoval rezervy, ktoré by pokryli očakávané straty z týchto poskytnutých úverov. Podobná situácia neskôr nastala aj v Indonézii a Južnej Kórei.

Tabuľka č. 3

Banka	Zabezpečenie stratových úverov	
	Potrebné (mld. bahtov)	Prijaté (podiel % z potrebného)
Bangkok Bank	207	13,7
Krung Thai Bank	134	14,2
Thai Farmers Bank	118	14,2
Siam Commercial Bank	112	10,0

Prameň: Baláž, P. – Líner, M.: Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve, 1.vyd. Bratislava : SPRINT, 2004, s. 144, ISBN 80-89085-35-0

²¹ Baláž, P. – Líner, M.: Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve, 1.vyd. Bratislava : SPRINT, 2004, s. 143, ISBN 80-89085-35-0

4.2.4 Hospodárska, sociálna a politická kríza

Poslednou a z hľadiska dôsledkov najzávažnejšou fázou krízy je kríza hospodárstiev krajín, ktorá následne môže vyvolať krízu sociálnu a politickú, ktorá sa zväčša prejavuje prostredníctvom rôznych demonštrácií a prevratov v krajine. Ako vidíme tabuľke č. 4, hospodárska kríza nastala iba v troch krajinách tohto regiónu. A to v Thajsku, Indonézii a v Južnej Kórei, pričom posledné dve etapy hospodárskej krízy, teda sociálna a politická nastali iba v Indonézii. V tabuľke tiež vidíme, že najlepšiu pozíciu zo všetkých krajín si počas krízy udržal Hong Kong, lebo v tejto krajine nenastala dokonca ani menová kríza, pretože Hong Kong si svoju národnú menu ubránil silou svojich devízových rezerv. Podobne Singapur a Tchaj-wan neboli krízou veľmi postihnuté, pretože i keď v prípade týchto dvoch krajín nastala mierna menová kríza, podarilo sa im odvrátiť finančnú krízu a preto nenastalo zrútenie ich hospodárskych systémov. Ďalšie dve krajiny, Malajziu a Filipíny síce zasiahla aj finančná kríza, ale na druhej strane do marca 1998 hospodárskej krízy nečelili. Ako je už vyššie spomenuté, Južná Kórea a Thajsko sú krajiny, ktoré zaznamenali príznaky hospodárskej krízy, ale sociálnu a politickú krízu sa im podarilo odvrátiť aj vďaka pomoci zo strany Medzinárodného menového fondu. Nakoniec v tabuľke môžeme sledovať Indonéziu, teda krajinu, ktorú kríza zasiahla najviac, dá sa povedať, že najmä v dôsledku politickej nestability v krajine. „Po opätovnom zvolení prezidenta Suharta začiatkom marca 1998 sa situácia zdala byť stabilná, ale krátko nato sa rozšírili politické demonštrácie po celej krajine. V skutočnosti Indonézia vyhlasovala, že program naordinovaný Medzinárodným menovým fondom nefungoval, ale na druhej strane MMF presadzoval opačné tvrdenie, že odporúčané stratégie a zásady pre túto krajinu neboli implementované správne, a teda, že je to práve Indonézia, ktorá nesie hlavnú zodpovednosť za závažnosť situácie.“²²

Ako prvý príznak krízy a zároveň druhá fáza v Indonézii nastala devalvácia indonézskej rupie až o 76 %, následne nastal kolaps bankového systému a emisná banka bola nútená uplatňovať expanzívnu monetárnu politiku, s medziročným tempom rastu peňazí v obehu v rozmedzí 30-40 % , pričom táto politika vyplývala zo snahy centrálnej banky predísť

²² Spracované podľa: Baláž, P. – Líner, M.: Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve, 1.vyd. Bratislava : SPRINT, 2004, ISBN 80-89085-35-0

kolapsu bankového systému, čo sa jej v konečnom dôsledku aj tak nepodarilo. Ďalej sa do krízových čísel dostávali hodnoty inflácie a nezamestnanosti, v dôsledku čoho sa kríza dostala do fázy sociálnej a politickej najmä v dôsledku nespokojnosti obyvateľov.

Tabuľka č.4

Ekonomika	Kríza dôvery	Menová kríza	Finančná kríza	Hospodárska kríza	Sociálna kríza	Politická kríza
Hong Kong	Áno	Odvrátená	Odvrátená	Odvrátená	Odvrátená	Odvrátená
Singapur	Áno	Áno	Odvrátená	Odvrátená	Odvrátená	Odvrátená
Tchaj-wan	Áno	Áno	Odvrátená	Odvrátená	Odvrátená	Odvrátená
Malajzia	Áno	Áno	Áno	Odvrátená	Odvrátená	Odvrátená
Filipíny	Áno	Áno	Áno	Odvrátená	Odvrátená	Odvrátená
J. Kórea	Áno	Áno	Áno	Áno	Odvrátená	Odvrátená
Thajsko	Áno	Áno	Áno	Áno	Odvrátená	Odvrátená
Indonézia	Áno	Áno	Áno	Áno	Áno	Áno

Prameň: Baláž, P. – Líner, M.: Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve, 1.vyd. Bratislava : SPRINT, 2004, s. 145, ISBN 80-89085-35-0

Záver

Súčasnú postavenie ekonomík krajín juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve môžeme po dôkladnej analýze vývoja týchto krajín od 60-tych rokov 20. storočia charakterizovať ako perspektívne a veľmi rýchlo sa zlepšujúce/napredujúce. Samozrejme, treba dodať, že ekonomiky týchto krajín nie sú identické a taktiež každá z týchto krajín disponuje inými komparatívnymi výhodami, a preto hospodársky rozvoj mal v týchto krajinách rôznu dobu trvania. Na jednej strane vystupujú krajiny, v literatúre často označované ako krajiny prvej generácie, alebo ázijské tigre, v ktorých proces industrializácie prebehol veľmi rýchlo, najmä v dôsledku ich ekonomického prepojenia buď s bývalými koloniálnymi mocnosťami (Singapur, Hong Kong), či úzkej prepojenosti s Čínou v prípade Tchaj-wanu, alebo úspešnej hospodárskej politiky v prípade Južnej Kórei. Na druhej strane vystupujú krajiny druhej generácie (Thajsko, Malajzia, Filipíny a Indonézia), ktoré sa v poslednom období približujú ku krajinám prvej generácie, či už dynamikou industrializácie, alebo tiež obchodnou expanziou. Tieto krajiny sa vyznačujú značným prírodným bohatstvom, pre ich vývoz však nie je charakteristická prevaha nerastných surovín, palív a poľnohospodárskych produktov. Prevahu nadobúdajú skôr pracovne náročné priemyselné výrobky, čiastočne prebrané od štyroch tigrov, na základe ešte lacnejšej pracovnej sily.

Hospodársky zázrak pretrvával aj v 90-tych rokoch, kedy progresívny rast HDP týchto krajín dosahoval v týchto krajín v priemere 7 % ročne. V druhej polovici 90-tych rokov sa však začali prejavovať niektoré problémy, ktoré dynamiku hospodárskeho rastu utlmovali. Rok 1998 bol rokom vyvrcholenia tohto negatívneho vývoja, pretože v dôsledku menovo- finančnej krízy prišlo v týchto prosperujúcich krajinách k hospodárskemu poklesu, ba dokonca až prepadu.

Podobne ako sa odlišoval hospodársky rozvoj v jednotlivých krajinách dvoch generácií, tak aj obnova hospodárskeho rastu po krízovom období bola rozdielna. Krajiny prvej generácie sa zo spomenutého prepadu začali zotavovať pomerne rýchlo a v priebehu roka obnovili svoj hospodársky rast, ako napríklad Singapur, či Hong Kong. Na druhej strane, krajiny druhej generácie sa zotavovali z dôsledkov tejto krízy výrazne dlhšie, ako napríklad Indonézia, v ktorej dodnes pretrvávajú isté dôsledky.

Zoznam použitej literatúry

1. Knihy/ Monografie

BALÁŽ, P. – LÍNER, M. 2004. *Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve*. 1.vyd. Bratislava : SPRINT, 2004. 253 s. ISBN 80-89085-35-0

LIPKOVÁ, Ľ. a kol. 2002. *Medzinárodné ekonomické vzťahy II*. Prvé vydanie. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2002. 292 s. ISBN 80-225-1624-4.

OBADI, S. M. 2004. *Integračné zoskupenie juhovýchodnej Ázie a zahraničnoobchodné vzťahy so Slovenskom a s Európskou úniou*. Bratislava : Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky Slovenskej akadémie vied, 2004. 85 s. ISBN 80-7144-142-2

SHIMIZU, H – HIRAKAWA, H. 1999. *Japan and Singapore in the World Economy : Japan's Economic Advance into Singapore 1870 – 1965*. London : Routledge, 1999. 200 s. ISBN 0-415-19236-6

LEE, H.K. 1996. *The Korean Economy*. Albany : State University of New York Press, 1996. 236 s. ISBN 0-7914-2887-7

CHEN, T.J – LEE, J.S. 2004. *The New Knowledge: Economy of Taiwan*. Cornwall : MPG Books Ltd, Bodmin, 2004. 261 s. ISBN 1-84376-763-5

2. Elektronické dokumenty – monografie

RAMKISHAM, R. – RAHUL, S. 2002. The Japan-Singapore New-Age economic partnership agreement. In spp.nus.edu.sg [online]. 2002, [cit. 2010-03-07]. Dostupné na internete:

<http://www.spp.nus.edu.sg/ips/docs/pub/kishen/pa_kishen_The%20Japan-Singapore%20New%20Age%20Economic%20Partnership%20Agreement.pdf>

3. Články v elektronických časopisoch a iné príspevky

HNONLINE. Čína a ASEAN pokračujú v kooperácii, 2009. In hnonline.sk [online]. 2009-8-15, [cit. 2010-03-07]. Dostupné na internete: <<http://hnonline.sk/ekonomika/c1-38068110-cina-a-asean-pokracuju-v-kooperacii>>

ASEANSEC. About ASEAN, In aseansec.org [online]. [cit. 2010-03-10]. Dostupné na internete: < http://www.aseansec.org/about_ASEAN.html >

ASEAN SUMMIT 2009 THAILAND. ASEAN in Brief. In aseansummit2009 [online]. [cit. 2010-02-07]. Dostupné na internete: < <http://www.aseansummit2009.com/abt-asean.html> >

JETRO. JETRO's cooperation in JSEPA, In jetro.go.jp [online]. [cit. 2010-02-07].
Dostupné na internete:
<<http://www.jetro.go.jp/en/jetro/activities/epa/singapore/index.html>>

ECONOMYWATCH. South Korean Auto Industry, In economywatch [online]. Dostupné na internete: <<http://www.economywatch.com/world-industries/automobile/south-korea-auto-industry.html>>

EURACTIV. EÚ rokuje o voľnom obchode s krajinami Juhoýchodnej Ázie, 2009. In EurActiv [online]. 2009-12-30, [cit. 2010-02-15]. Dostupné na internete:
<http://www.euractiv.sk/ekonomika-a-euro/clanok/eu-rokuje-o-volnom-obchode-s-krajinami-juhovýchodnej-azie-014232>

BENČÁK, J. Dokáže Ázia viesť peletón globálnej ekonomiky?, In finančník [online]. [cit. 2010-01-23]. Dostupné na internete: <http://www.financnik.sk/?did=607&id=254>